

Spôsoby odchovu jahniat dojných oviec

Doc. RNDr. Milan Margetín, PhD.

SCPV-VÚŽV-Ústav chovu oviec, Trenčianska Teplá

V chove dojných oviec patria mesiace január, február a marec medzi najdôležitejšie mesiace chovateľského roka, kedy prebieha u väčšiny chovateľov bahnenie a odchov jahniat. Výsledky odchovu ovplyvňujú do značnej miery ekonomiku, a preto každý chovateľ musí veľmi starostlivo zvážiť akým spôsobom bude zabezpečovať odchov v svojom chove, tak aby intenzita rastu jahniat bola čo najlepšia, aby sa dosiahla čo najnižšia mortalita jahniat a v konečnom dôsledku zabezpečili tržby z predaja mliečnych jahniat, ktoré uspokojujú chovateľa. Nemenej dôležitým aspektom je fakt, že dobre odchované plemenné jahničky a baránkovia sú budúcnosťou stáda, čo by malo viesť k snahe o optimalizáciu spôsobu odchovu jahniat u každého chovateľa.

Pri odchove jahniat, **predovšetkým pri dojných plemenách**, sa používajú v zásade tri spôsoby odchovu, a to **veľmi skorý, skorý a neskorý** (nazývaný aj ako **tradičný**, vzhľadom k tomu, že bol v minulosti najviac využívaný). Každý z týchto troch spôsobov odchovu má určité pozitíva a negatíva. Výber toho najvhodnejšieho závisí od mnohých okolností. Predovšetkým je potrebné zvážiť náklady na uvedené spôsoby odchovu jahniat a na druhej strane možnú výšku tržieb z realizácie jatočných a chovných jahniat, ale aj výšku tržieb z predaja ovčieho mlieka (najmä pri veľmi skorom odstave jahniat).

1. **Veľmi skorý odstav** – predstavuje umelý spôsob výživy, pri ktorom napájanie jahniat robíme pomocou mliečnych kŕmnych automatov alebo napájacích vedier. Odstav jahniat sa robí čo najskôr. Vo väčšine dostupnej literatúry sa uvádza, že odstav sa realizuje vo veku 2 – 4 dni (po kolostrálnom období), ale posledné práce zo zahraničia, a tiež poznatky niektorých našich popredných chovateľov naznačujú, že najefektívnejšie bude odstaviť jahňatá hneď po narodení a kolostrum sa podá jahňatám z fľaše. Náhrada materinského mlieka sa realizuje pri veľmi skorom odstave využitím tekutých plnohodnotných mliečnych prípravkov a kvalitného lúčneho alebo lucernového sena, resp. v neskoršom období aj s prídavkom jadrových kŕmnych zmesí.
2. **Skorý spôsob odstav** – predstavuje usmerný kombinovaný spôsob výživy, pri ktorom odstav jahniat prevedieme v 30. – 40. dňoch a náhradu materinského mlieka realizujeme využitím kompletných kŕmnych zmesí určených pre túto kategóriu jahniat (označenie zmesí je rôzne v závislosti od dodávateľa) a kvalitného lúčneho, alebo lucernového sena.
3. **Neskorý (tradičný)** – predstavuje v podstate kombinovaný spôsob výživy jahniat za súčasného využitia materinského mlieka, objemových a jadrových kŕmív až do odstavu jahniat vo veku 90 - 100 dní. Neskorý odstav jahniat sa v súčasnosti realizuje najmä pri nedojných stádach oviec.

Veľmi skorý odstav jahniat

Tento systém sa uplatňuje najčastejšie pri intenzívnom alebo polointenzívnom chove dojných oviec s vysokou produkciou mlieka, keď tržby z predaja ovčieho mlieka sú vyššie ako náklady na umelý odchov pomocou mliečnych kŕmnych zmesí, **ale aj pri vyššej intenzite bahnenia** (tri krát za dva roky). Podľa niektorých prác by mali byť bahnice s jahňatami v individuálnych pôrodných kotercoch do veku 2 až 3 dni (príjem

kolostra priamo od matiek); podľa najnovších poznatkov je výhodnejšie 2-3 dni podávať jahňatám kolostrum z fliaš, prípadne vedierok z cumľami a po tomto období umiestniť jahňatá hneď **do profylaktória**, kde sa krmia v prvej fáze odchovu len mliečnymi náhradkami. Pri tomto spôsobe si jahňatá rýchlejšie privyknú na cumle mliečného krmného automatu. Jahňatá sú v profylaktóriu ustajnené v skupinových kotercoch do 20 kusov (maximálne 30), kŕmené sú mliečnymi náhradkami z automatov alebo z vedier s cumľami. V neskoršom veku sa pridáva jadro a seno. Pre jahňatá sa počíta s priemerom 0,25 m² plochy (podľa Vyhlášky MPSR 230/1998). Po 30. – 50. dňoch sa sú jahňatá odpredané na jatočné účely ako tzv. mliečne alebo chovné zvieratá sú premiestňované do **odchovne** (výnimočne do výkrmne).

Technika veľmi skorého odstavu jahniat a ich ďalšieho odchovu bez materinského mlieka spočíva v tom, že jahňatá sa prakticky odstavujú po mledzivovom období vo veku 2 – 3 dní, prípadne aj skôr (viď vyššie) a prechádzajú na výživu tekutými mliečnymi nápojmi (rôzne komerčné názvy) za pomoci kŕmnych mliečnych automatov alebo jednoduchých napájačiek. Ak jahňatá odstavujeme vo veku 2-3 dni. Potom odlúčenie od matiek prevedieme **spravidla večer, aby ráno mali jahňatá chuť k žraniu**. Prvý deň sa jahňatá krmia aspoň 4-krát denne z fľaše, pomocou cumľa, alebo sa hneď navykajú na cumle kŕmnych automatov, resp. napájačiek s cumľami. Dávka na jedno kŕmenie pre jahňa je cca 0,10 litra. Na druhý deň po raňajšom kŕmení jahňatá vytriedime do skupín podľa toho, ako prijímajú mlieko, ako sa naučili cicať z cumľov. **Za 3 – 4 dni majú byť všetky jahňatá naučené cicať. Na tento spôsob výživy si ľahšie zvykajú mladšie jahňatá, ako staršie.** V tejto fáze výživy je dôležitá trpezlivosť a individuálna starostlivosť ošetrovateľa o každé jahňa. Dávkovanie spotreby mliečného nápoja pri tomto spôsobe odchovu je „ad libitum“. Jeden kŕmny automat môže byť pre 160 až 240 (napr. kŕmny automat Förster-Technik GmbH). Od 4. – 5. dňa odchovu sa dáva jahňatám k dispozícii kvalitné lúčne seno v dávke „ad libitum“. V ďalšej fáze odchovu môžeme čiastočne nahradiť mliečny nápoj jadrovými zmesami. Pri priemerných denných prírastkoch 0,200 – 0,300 kg a spotrebe 1,3 – 1,6 kg mliečnej zmesi na 1 kg prírastku sa javí tento spôsob odchovu ekonomicky výhodný len do nižších hmotnostných kategórií (do 20 kg).

Skorý spôsob odstav jahniat

Pri tomto spôsobe odchovu uliahnuté jahňa(-tá) hneď po pôrodnom ošetrení umiestnime spolu s bahnicou do **individuálneho pôrodného koterca**. Pôrodné koterce sú v podstate individuálne oddelenia o rozmeroch 1,50 x 1,50 m alebo 1,50 x 1,00 m umiestnené v najteplejšom mieste ovčína s možnosťou kŕmenia a napájania bahnice. Zhotovujú sa z latiek uložených husto vedľa seba, aby mladé jahňatá nemohli vybehovať. V prednej časti majú dvere, ktoré možno ľahko a jednoducho otvárať. Na 100 bahníc zriadujeme 12 – 15 pôrodných kotercoch. V týchto kotercoch nechávame staršie bahnice 3 – 4 dni, prvôstky dlhšie. **Pobyt jahniat v pôrodných kotercoch závisí aj od veľkosti vrhu.** Jahňatá z viacpočetných vrhov zostávajú v pôrodných kotercoch dlhšie. Dĺžka pobytu jahniat a bahníc v pôrodných kotercoch závisí od hmotnosti a kondičného a zdravotného stavu jahniat, od mliečnosti matiek, atď. Dôležité je aby si na seba zvykli a aby sa u jahniat vyvinuli prirodzené reflexy cicania. Dôležité je, že v týchto osobitných kotercoch môžeme jahňatá individuálne sledovať a v prípade potreby poskytnúť účinnú pomoc.

Ďalšie obdobie odchovu jahniat prebieha v skupinách (prakticky už po 1. týždni od uliahnutia jahniat), takže premiestňujeme približne rovnako staré jahňatá s matkami

z individuálnych kotercoch do spoločných oddelení. Spoločné oddelenia sú väčšie, leskami ohraničené priestory ovčína, do ktorých umiestňujeme 20 – 30 bahníc i s jahňatami. V týchto oddeleniach bahnice kŕmime a pozorujeme rast a vývin jahniat. Z každého spoločného oddelenia vedie **do škôlky** (prikrmoviska) tzv. **prebiehačka**, umožňujúca prechod len jahňatám.

Škôlka je oddelený priestor pre jahňatá s uzatvárateľnou prebiehačkou. Veľkosť otvoru v prebiehačke je 150 x 300 mm a 1 otvor stačí pre 15 – 20 jahniat. V škôlke treba umiestniť žľab na jadrové krmivo, jasle na seno a nádobu na napájanie vodou. Hneď na začiatku škôlkovania sa jahňatám podá vhodná sypká zmes určená pre odchov jahniat tejto kategórie (napr. OV 01, neskôr OV 02), seno a voda. Granulované zmesi sa jahňatám podávajú až potom, keď si zvykli prijímať sypkú zmes. Prechodne sa obidve zmesi podávajú spolu. V škôlke sa jahňatám **vymieňa voda aspoň 4 razy denne**, seno a jadrové krmivá raz denne.

Veľkosť skupín jahniat v škôlke sa riadi priebehom bahnenia. V jednej skupine môže byť 30-100 jahniat približne rovnakého veku a škôlka sa situuje tak, aby bola pri skupine matiek týchto jahniat. Začiatok škôlkovania vo veku 7-10 dní sa volí preto, lebo jahňatá majú už dostatočne vypestovaný inštinkt na vyhľadanie vlastnej matky a v tomto čase ešte nedochádza k prejavom rôznych zlozvykov jahniat, ako je kradnutie mlieka, olizovanie vlny bahníc, podstielky alebo jaslí. Tento vek zároveň vyhovuje na to, aby sa mliečna žľaza bahníc dostala do pravidelnej činnosti.

Podľa spôsobu ďalšieho využitia bahníc sa volia v podstate 2 formy odstavu jahniat, resp. ich odchovu pod bahnícami a to :

- **skorý odstav jahniat spojený s rozdávaním oviec,**
- **dlhodobý odchov (možno použiť najmä u nedojných stád,** vid' neskorý resp. tradičný odstav).

Skorý odstav jahniat spojený s rozdávaním oviec je osobitne vhodný pre dojnú ovce. Škôlkovanie jahniat spojené s dlhodobým odchovom nenachádza v súčasných podmienkach také uplatnenie. Zásady odchovu jahniat do odstavu pomocou tzv. racionálneho škôlkovania boli rozpracované v práci Malíka (1987) a čiastočne modifikované v práci Margetína a kol. (2003). Pri škôlkovaní ide v podstate o to, že jahňatám je počas odchovu bránený ľubovoľný (voľný) prístup k mliečnym žľazám ich matiek. V dojných stádach oviec sa súčasne s odchovom jahniat pomocou škôlkovania pripravujú bahnice na dojenie. Príprava spočíva v tom, že :

- bahniciam sa upravuje kŕmna dávka, aby sa podnecovala mlieková produkcia,
- organizuje sa pobyt jahniat pod bahnícami, tak aby sa 2 týždne po obahnení vyprázdňovala mliečna žľaza v takých intervaloch, ako sa bude dojiť a postupne sa tak upevňoval spúšťací reflex. Pri rozdávaní oviec sa jahňatá škôlkujú podľa schémy uvedenej v tab. 1.

Tab. 1 Škôlkovanie jahniat pri rozdávaní oviec

Ukazovateľ	Vek jahniat v týždňoch						
	1	2	3	4	5	6	7
Vypúšťanie zo škôlky	začiatok škôlkovania	6-4 krát	3 krát	3-2 krát	2 krát	1 krát	1-0 krát
Oddávanie bahníc	Podľa potreby	Podľa potreby	Podľa potreby	Podľa potreby	-	-	-
Dojenie	0	0	0-1 krát	0-1 krát	1 krát	2 krát	2-3 krát

Pomocou škôlkovania jahniat podľa uvedeného harmonogramu **sa ovciam tvaruje vemeno, zväčšuje sa a funkčne prispôsobuje na dojenie už počas odchovu jahniat**. Tak isto už počas odchovu jahniat môžeme poznať hodnotu mliekovej úžitkovosti oviec, prípadne robiť selekciu na túto vlastnosť. Škôlkovaním jahniat pri ich skorom odstave vo veku 30 až 40 dní dosiahneme okrem iného to, že jahňatá sú pri odstave samostatné, schopné si zabezpečiť požadovanú potrebu živín z jadrových a objemových krmív, ktoré majú k dispozícii, čo má za následok, že ich hmotnosť po odstave nestagnuje alebo dokonca neklesá. Prechod zo škôlok do odchovni je úplne plynulý, intenzita rastu sa nepribrzdí a jahňatá dosahujú pri odstave priemernú živú hmotnosť 10 – 15 kg. Treba tiež zdôrazniť, že pri určovaní termínu odstavy jahniat je dôležitejšia ich schopnosť prijímať objemové krmivá, než ich živá hmotnosť.

Racionálne škôlkovanie jahniat pokladáme za veľmi perspektívny spôsob odchovu jahniat dojných oviec v našich podmienkach. Niektorí chovatelia sa však môžu pozastaviť nad potrebou oddávania bahníc, resp. ich dojenia už od 3 týždňa laktácie. Tieto opatrenia sa týkajú najmä chovov resp. bahníc s vyššou produkciou mlieka (nad 150 l). Súvisí to s potrebou dokonalého vyprázdňovania vemena už počas odchovu jahniat. Výhody čo najdokonalejšieho vyprázdňovania vemena bahníc v prvých týždňoch laktácie sú nesporné. V zahraničí (Francúzsko, Taliansko, Španielsko a ďalších) je bežnou praxou vydávanie mlieka vysokoprodukčných bahníc už počas odchovu jahniat. Odstav jahniat sa pritom robí vo veku 25 (Francúzsko) až 35 dní (Grécko). Často sa to robí tak, že bahnice sú počas odchovu po kolostrálnom období 1 krát za deň strojovo vydávané. Vo vemene bahníc pritom zostane dostatok mlieka aj pre jahňatá, s adekvátnymi priemernými dennými prírastkami (250-300 g). U niektorých našich chovateľov vydávajú mlieko vysokoprodukčných bahníc v prvých týždňoch laktácie aspoň ručne (najmä u bahníc LC a kríženkách s plemenom LC). Samotní chovatelia si uvedomujú, že je to nevyhnutnosťou. Preto sa veľmi reálnym spôsobom chovu dojných oviec stáva aj na Slovensku **škôlkovanie jahniat v kombinácii so strojovým, v horšom prípade ručným dojením**.

Neskorý (tradičný) odstav jahniat

Pri neskorom (tradičnom) odstave jahniat sú jahňatá predovšetkým nedojných oviec s kombinovanou úžitkovosťou (v minulosti aj dojných oviec) odchovávané prakticky rovnako ako pri skorom odstave. Zásadný rozdiel je iba v tom, že jahňatá sú pomocou škôlkovania odchovávané až do veku 90 – 100 dní, kedy dosahujú hmotnosť 20 až 35 kg. V tom období majú už jahňatá dostatočne vyvinutý tráviaci aparát i pre využitie objemového krmiva. Po ich krátkom dokrme môžu byť jahňatá realizované na

trhu ako jahňatá ťažších hmotnostných kategórii. Tento spôsob odchovu bol pred rokom 1990 bežný aj v chove dojných oviec (v tom období bolo ekonomicky zaujímavé produkovať jatočné jahňatá oviec plemena cigája a zošľachtená valaška takýmto spôsobom). Jatočné jahňatá takto odchované boli odstavené spravidla začiatkom mája a realizované boli na trhu do konca júna. V mnohých, najmä merinských chovoch boli odchovávané jahňatá aj bez škôlkovania. Jahňatá v škôlkach boli prikrmované objemovými a jadrovými krmivami až v treťom týždni.